

HARMATINÉ DR. OLAJOS TÍMEA: TEHETSÉG, ALUTELJESÍTÉS ÉS TANULÁSI ZAVAR. DIDAKT KIADÓ, DEBRECEN, 2013.

Kerényi Mária: A legkisebb fiú története

A könyv a kiadó tehetség gondozás-kutatásáról és lehetőségeiről szóló sorozatának nyolcadik kötete. Izgalmas a téma, a szerző bámulatossá terjedelmű irodalomjegyzéke is mutatja: több oldalon keresztül sorakoznak a szerzők és címek. A hivatkozott művek legnagyobb része angol nyelvű. Ha semmi más érdeme nem volna a kis kötetnek, mint hogy a nehezen hozzáférhető és olvasható szakirodalom legfontosabb gondolatait eljuttatja a gyakorló pedagógusokhoz, már az sem csekélység. A szerző azonban ennél jóval többre vállalkozik: megfogalmazott célja, hogy „az atipikus tehetségekkel foglalkozók számára gyakorlatban is jól felhasználható tudást [...] kínálja, ezzel is elősegítve az iskolai tehetség gondozást.”¹

A könyv szisztematikusan építkezik. Először az *alutelteljesítés* fogalmát definiálja. Majd bemutatja az *alutelteljesítést* individuális és csoportjelenségként egyaránt. Sorra veszi a tehetséges, ám tanulási zavarral küzdő gyerekek és a kimutatható neurológiai zavarral élők teljesítményének akadályait is.

Az alutelteljesítés okait kutatva a tágabban vett környezetet: a társadalmi, és szűkebb, családi meghatározottságtól halad a személyiségjegyek és végül a neurológiai determináltság vizsgálata felé.

A leírásokat olvasva nem lehet nem észrevenni: a felsorolt, bemutatott nehézségekkel igazából mindenkinek,

minden gyereknek meg kell küzdeni.

Kinek több, kinek kevesebb jut az akadályokból: ha valaki olyan „szerencsétlen”, hogy mondjuk leánynak születik, esetleg szegény ember gyereke, ne adj’ isten egy kicsit álmodozóbb vagy elevebb az átlagnál (és ki nem az?), akkor bizony számot kell vetni vele, hogy nem lesz könnyű neki.² Sem az iskolában, sem pedig azután.

Ami a tárgyalat csoport tagjait elkülöníti az átlagos küszködőktől, az a tehetség. De hát miről beszélünk? Mi a tehetség?

Több tehetség-elméletet is bemutat a könyv. Borland figyelemre méltó gondolatát is idézi, miszerint a tehetség fogalma valójában egy társadalmi konstrukció, „egy olyan valami, amit *feltaláltak* és nem *felfedeztek*”.

Ha ezt komolyan vesszük, akkor nem lehet nem észrevenni azt sem, hogy a tehetség általánosan elfogadott definíciói valójában a társadalmi hasznosság szempontjából közelítik meg a fogalmat. A világnak, a társadalomnak, a többi embernek szüksége van a tehetségekre. Ugyanis, ha a tehetséges egyén képességei a legteljesebben ki tudnak bontakozni, akkor remélhetően nagymértékben tud hozzájárulni a társadalom jólétéhez. Az elképzelés mögött persze ott van az a gondolat is, hogy a társadalom építő, hasznos tagja nyilván maga is boldog, sikerében megelégedett ember lesz. Művész, tudós, feltaláló, bámulatossá ügyességű mes-

¹ A szerző előszavából

² Dr Máté Gábor: *Szétszórt elmék* (Libri Kiadó, 2013.) című könyvében figyelmeztet, hogy az általa összegyűjtött és bemutatott jelenségek, melyek a figyelemhiányos hiperaktivitás-zavar (ADHD) jellegzetességei, valójában mindannyiunk jellemzői. A kérdés csupán az, hogy mennyire. Amíg valakinek az életét nem nehezíti meg, addig a dolog nem tekintendő betegségnek. Ha a jelenségek komoly zavarokat okoznak, akkor válik szükségessé a kezelésük.

terember válhat belőle, és kivételes képességei nem rombolásban, önmaga és mások pusztításában nyilvánulnak meg. Abban az egyben ugyanis biztosak lehetünk, hogy vagy így, vagy úgy, de megnyilvánulnak.

Mégis, tagadhatatlan: amikor a tehetségről így beszélünk, akkor az egyént nem önmagában szemléljük, hanem egy viszonyrendszerbe ágyazva. Talán nem eretnekség megkérdezni: biztos, hogy ez az egyedüli mércé? Nem lehet olyan megközelítést találni, melyben az egyén *önmagában hordozott értéke* a mérték?

Az anekdota szerint egyszer Benjamin Franklint arról faggatták, hogy mi haszna a találmányoknak. Válasz helyett annyit kérdezett: *Mi a haszna egy újszülöttnak?*

Ki veszi a bátorságot válaszolni erre? Nem csoda tehát, hogy olyan nehéz meghatározni, mi is a tehetség, ki is a tehetséges ember, pláne ki a *tehetséges gyerek*. Ebből a szempontból korántsem tűnik parttalan eufémizmusnak az az állítás, hogy *mindenki tehetséges*.

A gyakorlatban, a szülők, pedagógusok, segítő szakemberek számára ezek a kérdések sokkal egyszerűbben vetődnek fel: a gyerekek nagyon sokfélék, ez idáig rendben van. A pedagógusnak mindenkire meg kell találni a kulcsot, hogy valamennyi diákja a saját épülésére, mindenki öröme tudjon fejlődni, Carl Rogers szavaival élve: *valakivé válni*. Hogy a sokféle gyerek mekkora esélyt kaphat erre az iskolában, az nagyban függ attól, hogy az iskola mekkora szabadságot enged az egyéni különbségek figyelembevételében, s hogy a pedagógus milyen érzékenységgel és kreativitással tud a gyerekek felé fordulni. Be kell látnunk, hogy nincs tökéletes tudás. Mindig van olyan, hogy egy gyerek viselkedése, észjárása, mindennapi működése igazi fejtörést okoz még a leggyakorlottabb pedagógusnak, legelhivatottabb segítőnek, a több testvért sikeresen felnevelő családnak is.

És akkor aztán mindenki törheti a fejét: *Hát ez a gyerek meg mitől ilyen? És tulajdonképpen milyen is? Ám főleg: Mit kezdjünk vele?*

Harmatiné dr. Olajos Tímea könyve ebben kíván segítséget nyújtani a támaszt keresőknek. Több, tudományos kutatás eredményeképpen kifejlesztett és kipróbált mérőeszközt kínál annak mérésére, hogy nagyobb biztonsággal állapíthassuk meg, mi is rejlik a gyerek *furcsasága* mögött. Ezek nem diagnosztikai eszközök, hiszen nem is gyógypedagógusok, pszichiáterek számára készültek, hanem a szülőket és a napi gyakorlatot folytató pedagógusokat kívánják segíteni.

Olyan pedagógiai módszereket, eljárásokat javasol, melyeket felhasználva a mégoly excentrikus gyerek számára is megfelelő környezetet, inspiratív feladatokat, igazi fejlődést segítő elfoglaltságokat kínálhat az amúgy tanácstalan pedagógus. Egyik sem csodaszer, hellyel-közzel ismertek is. Mégis, ebben a tudományos köntösben nagyobb bátorságot ad a keresőknek: *építsünk az erősségekre, segítsük a gyengeségek kompenzálására szolgáló stratégiák kialakítását, és mindenekelőtt nyújtsunk érzelmileg támogató, biztonságos környezetet* a TTZ-s (tehetséges, tanulási zavarral küzdő gyerek) számára. Megerősít abban, hogy valóban javallott személyre szabott figyelmet adni a furcsán működő gyerekeknek. Tényleg a legjobb, ha megfigyeljük őt, s a vele való munkát erre a megfigyelésre alapozva építjük fel. Igazán érdemes azokból a dolgokból kiindulni, melyek felkeltik az érdeklődését. Arra bátorít, hogy engedjük, sőt, segítsük, hogy sokféle úton-módon jusson a gyerek sokféle élményhez és információhoz. Fogadjuk el, hogy nem egyetlen út vezet a bölcsességhez és tudományhoz, és hagyjuk, hogy a gyerek a maga útján közelítsen. És a legeslegfontosabb, amire építhetünk: a szeretetteljes, bizalomteli kapcsolat.

Talán nem túlzás a javasolt megoldások, módszerek mögött felismerni az általános elvet: **fogadjuk el őt önmagában való, egyedi értéket hordozó személynek, akinek az útját egyengetni, de nem megszabni a dolgunk.**

Legyünk őszinték: nem ilyen megközelítés dukál valamennyi gyereknek? Nem ez az, amire egy ember élete valamennyi pillanatában igényt tart – és teljes joggal, ember mivoltából eredően tarthat rá igényt?

Az európai népek meséi között van egy típus, amelyet mindannyian ismerünk.

A főhős amolyan ügyefogyott Bolond Istók, az egész környezete számára megvetett, lenézett figura. A legjobb esetben csak szánakoznak rajta, sokszor egyenesen kikapják, igyekezete gúny tárgya lesz. Aztán egyszer csak úgy alakulnak a dolgok, hogy kiderül, olyan erények és képességek birtokosa, melyekről az okosok, az erősek, az elismertek nem is álmodtak. Ő lesz, aki kiállja a próbákat, melyeken a jeles hősök mind elbuktak. Ő lesz, aki megmenti a menthetetlenül elveszettnek tűnőt. És végül ő az, aki egyedül méltóként elnyeri a jutalmát; övé lesz a táltos paripa, a fele királyság, a világszép királykisasszony.

S nem véletlen, hogy a történet újra és újra megismétlődik romantikus regény- és sci-fi-köntösben, új életre kel Copperfield Dávid, Luke Skywalker és Harry Potter alakjában. Miért van ez így? Mitől lett halhatatlan az ügyefogyott szegénylegény története? Mi élteti a legkisebb, az árva fiút kultúrákon és évszázadokon keresztül?

Mindannyian emlékszünk az elégtételre, amely a diadalmas befejezés hatására eltölti az embert. Egyszerre ébred fel bennünk a gyengébb iránti gyengédség és a diadalézés:

lám, a megvetett, a kicsi, a szegény végül győzelmet arat! A szívünk mélyén az ő pártjukon állunk. Kit érdekel a szabályos, a kiszámítható? Reményünket a legkisebb fiú története, a váratlan csoda élteti. Esztéták és pszichológusok értenek egyet benne: a legkisebb fiú – mi magunk vagyunk.

A tehetség, alulteljesítés és tanulási zavar című könyv hősei sokban hasonlók az ügyefogyott hős archetípusához: Susan Margaret Boyle, az öregedő, rosszul öltözött, tanulási zavarral küzdő szociális munkás egy tehetségkutató versenyen minden képzeletet felülmúló sikert aratott csodálatos énekhangjával és előadás-módjával. Frissen kiadott lemeze azóta is a sikerlisták élén foglal helyet. Daniel Tammet, a Pi-ember néven híressé vált autista fiatalember 22514 tizedes jegyig tudja felmondani a Pi-értéket. Ugyan nem képes konnektorba illeszteni egy villásdugót, de pontosan el tudja mondani, hogyan születik meg agyában szédületes gyorsasággal egy matematikai feladvány eredménye – minden gondolkodás nélkül.

Nemcsak a bulvársajtó, hanem a pedagógia tudománya is számon tartja azokat az alkotókat, akik nélkül szegényebb lenne a világunk, noha iskolai pályafutásuk siralmas volt. A könyv csupán Auguste Rodin, William Butler Yeats és Thomas Alva Edison alakját idézi fel, de saját nagyjainkról is megemlékezhetnénk: naplóbejegyzései alapján³ például Széchenyi István is közéjük sorolható.

A kérdés tehát az lehet: tehet-e valamit, mit is tehet a legkisebb fiú tanítója? Mindenesetre megnyugtató, hogy erre a kérdésre a tudomány válasza sem más, mint ami a halhatatlan mesehősök hangján a szívünk mélyén szólal meg.

³ „Nekem például végtelenül nehéz felfogásom volt; gyermekkoromban szinte semmilyen; 6, 7 esztendőskoromban a legnagyobb fáradtsággal sem tudtak megtanítani még olvasni sem, úgyhogy akkor közel voltam ahhoz, hogy 'grófi trotli'-nak tartsanak. Nagyon nehezen tanultam, nem értettem meg semmit; tulajdonképpen igen rossz diák voltam...” *Gróf Széchenyi István intelmei Béla fiához* (1857. november 6.) Forrás: www.dislexia.hu (Idézetek híres rossztanulóktól/ról)